

Restituční spor rodu Walderode o majetek v České republice

Nejvyšší soud rozhodl v právní věci žalobkyně Dr. Johanny Kammerlander

za účasti: 1) Lesy České republiky, s.p., 2) Česká republika - Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, s, 3) Krajská správa silnic Libereckého kraje, příspěvková organizace, 4) Národní památkový ústav, státní příspěvková organizace, 5) Správa železnic, státní organizace, 6) Tělovýchovná jednota Turnov, z. s., 7) město Turnov, 8) Tělocvičná jednota Sokol Turnov, 9) Česká republika – Státní pozemkový úřad, 10) Zemědělské družstvo Český ráj Všeň v likvidaci,

o dovoláních Lesů České republiky, s. p., města Turnov, České republiky – Státního pozemkového úřadu a Národního památkového ústavu, státní příspěvkové organizace, proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 18. června 2019, č. j. 30 Co 1/2018-1220, t a k t o :

Dovolání Národního památkového ústavu, státní příspěvkové organizace, se odmítá.

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 18. června 2019, č. j.

30 Co 1/2018-1220, a rozsudek Okresního soudu v Semilech ze dne 12. září 2017, č. j. 8 C 459/2004-997, se ruší a věc se vrací Okresnímu soudu v Semilech k dalšímu řízení.

Průběh sporu (řízení)

Žalobkyně se žalobou podanou u Okresního soudu v Semilech dne 19. 6. 2003 domáhala uspokojení restitučního nároku na vydání majetku konfiskovaného státem na základě dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa (dále „dekret č. 12/1945 Sb.“), původnímu vlastníkovu a právnímu předchůdci žalobkyně, JUDr. Karlu Des Fours Walderode, a navrhla, aby bylo rozhodnutím soudu nahrazeno rozhodnutí Ministerstva zemědělství – Pozemkového úřadu Semily ze dne 19. 3. 2003, č. j. PÚ-1244/92, jímž bylo určeno, že žalobkyně není vlastnící nemovitých věcí (pozemků) označených v přílohách č. 1 a č. 2 rozhodnutí.

Soud prvního stupně rozhodl mezitímním rozsudkem tak, že „JUDr. Karel Des Fours Walderode byl oprávněnou osobou podle § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb., kterým se upravují některé otázky související se zákonem č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku“. Vydání mezitímního rozsudku odůvodnil s odkazem na zásadu procesní ekonomie tím, že předmětem restituce je velký počet zkonfiskovaných pozemků, u nichž bude v dalším průběhu řízení jednotlivě zkoumat, jaký je jejich současný stav a zda jsou dány předpoklady pro jejich vydání žalobkyni.

Odvolací soud (Krajský soud v Hradci Králové) pak správnosti takového postupu a vydání mezitímního rozsudku přitakal a při odvolacím přezkumu se soustředil pouze na správnost posouzení způsobilosti původního vlastníka být oprávněnou osobou podle ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb., a potvrdil mezitímní rozsudek Okresního soudu v Semilech.

Soudy obou stupňů se v řízeních před nimi probíhajících soustředily jak při zjišťování skutkového stavu věci, tak i při jeho právním posouzení výlučně na řešení otázky, zda právní předchůdce žalobkyně byl oprávněnou osobou ve

smyslu ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb., kterým se upravují některé otázky související se zákonem č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění zákona č. 93/1992 Sb.

Soudy obou stupňů shledaly, že právní předchůdce žalobkyně nepozbyl státní občanství podle ústavního dekretu prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, ve znění účinném do 8. 6. 1949 (dále „dekret č. 33/1945 Sb.“), neboť získal osvědčení o zachování československého státního občanství ze dne 16. 12. 1947; státního občanství se vzdal na základě vlastní žádosti ze dne 26. 2. 1949 a k jeho znovunabytí došlo dne 25. 8. 1992. Námitky zpochybňující rozhodnutí o vystavení Osvědčení o zachování československého státního občanství ze dne 16. 12. 1947 považovaly za nedůvodné. Konstatovaly proto, že podmínka zachování československého státního občanství zakotvená v ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb. (slovy zákona „nabytí občanství zpět“) byla v případě právního předchůdce žalobkyně splněna.

Ohledně dalšího předpokladu stanoveného v ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb., a to neprovinění se proti československému státu, dospěly s odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 6. 2008, sp. zn. 28 Cdo 4419/2007 **k závěru, že v rozhodnutí o zachování státního občanství podle dekretu č. 33/1945 Sb. je již obsažen pozitivní závěr o neprovinění se žadatele proti československému státu ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb.**

Dovolání k Nejvyšší soudu

Rozsudek odvolacího soudu napadly dovoláním: **Lesy České republiky, s. p., Národní památkový ústav, státní příspěvková organizace, město Turnov, Česká republika – Státní pozemkový úřad.** Dovolání dovolatele Národní památkový ústav, státní příspěvková organizace nebylo podle soudu věcně projednatelné, neboť neobsahovalo řádné vymezení některého z důvodů přípustnosti dovolání vymezeného v ustanovení § 237 o. s. ř. a proto ho soud odmítl. Dovolání dalších dovolatelů bylo podle soudu ve smyslu ustanovení § 237 o. s. ř. přípustné pro řešení právní otázky, zda v rozhodnutí o zachování československého státního občanství ve smyslu ustanovení § 2 odst. 2 dekretu č. 33/1945 Sb. je již obsažen pozitivní závěr o neprovinění se žadatele proti československému státu ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb.

Nejvyšší soud

Vzhledem k tomu, že dovolateli předestřená právní otázka nebyla v rozhodovací praxi odvolacího soudu řešena ve všech souvislostech, považuje ji Nejvyšší soud za dosud zcela nevyřešenou; tím je v projednávané věci založena přípustnost dovolání ve smyslu ustanovení § 237 o. s. ř.

Soud uvedl podmínky, kdo je oprávněnou osobou pro uplatnění restitučního nároku k majetku.

Podle ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb. oprávněnou osobou je státní občan České a Slovenské Federativní Republiky, který ztratil majetek podle dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, nebo dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, neprovinil se proti československému státu a nabytí zpět občanství podle zákona č. 245/1948 Sb., o státním občanství osob maďarské národnosti, zákona č.

194/1949 Sb., o nabyvání a pozbyvání československého státního občanství, nebo zákona č. 34/1953 Sb., jímž některé osoby nabývají československého státního občanství, pokud se tak nestalo již ústavním dekretem prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, a jehož majetek v rozsahu určeném zvláštním předpisem přešel na stát.

U takové osoby musely být současně splněny tyto podmínky: **a) nabyla počínaje účinností zákona (29. 5. 1992) a kdykoliv později v průběhu lhůty, kdy mohla restituční nárok uplatnit, státní občanství České a Slovenské Federativní republiky, b) k odnětí jejího majetku a přechodu vlastnického práva na stát došlo na základě dekretu č. 12/1945 Sb. nebo dekretu č. 108/1945 Sb., c) neprovinila se proti československému státu a d) nabyla zpět občanství podle v ustanovení citovaných předpisů o nabyvání a pozbyvání československého státního občanství vydaných v roce 1948 a později, pokud se tak nestalo již dříve na základě dekretu č. 33/1945 Sb.**

Podle soudu dovolatelé procesně relevantním způsobem (v intencích požadavků vyplývajících z ustanovení § 237 o. s. ř.) nezpochybnili u osoby právního předchůdce žalobkyně závěry soudů nižších stupňů o splnění podmínek státního občanství České a Slovenské Federativní republiky a o odnětí majetku a přechodu vlastnického práva na stát podle dekretu č. 12/1945 Sb.

Nejvyšší soud konstatoval, že ve vztahu k těmto podmínkám bylo provedeným dokazováním postaveno najisto, že právní předchůdce žalobkyně se stal státním občanem České a Slovenské Federativní republiky na základě listiny vydané Ministerstvem vnitra ČR o udělení státního občanství ze dne 25. 8. 1992, č. j. VSC/2-53/1385/91-588, a že dne 28. 8. 1992 (ve lhůtě určené k uplatnění restitučního nároku ve smyslu ustanovení § 11 zákona č. 243/1992 Sb., ve znění účinném do 8. 2. 1996) uplatnil u místě příslušného pozemkového úřadu (Ministerstvo zemědělství – Pozemkový úřad Semily) nárok na vydání majetku, jenž mu byl odňat na základě dekretu č. 12/1945 Sb.

Nejvyšší soud však dospěl k závěru, že o zachování československého občanství JUDr. Karla Des Fours Walderode nebylo řádným (právním předpisem stanoveným) způsobem rozhodnuto, neboť osvědčení Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947, č. j. A-4605-16/12-47-VI/2, z hlediska formálních i obsahových náležitostí atributům rozhodnutí podle ustanovení § 2 odst. 2 dekretu č. 33/1945 Sb. nevyhovuje. **Tím nedošlo k naplnění zákonné podmínky upravené v ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb., tj. že slovy zákona „nabyl zpět občanství“ podle některého z požadovaných předpisů.** Rozhodnutí Ministerstva vnitra o zachování československého občanství právního předchůdce žalobkyně vydávané ve smyslu ustanovení § 2 odst. 2 dekretu č. 33/1945 Sb. mělo mít formu výměru a - kromě výrokové části – mělo být i odůvodněno. Podle soudu je zřejmé, že Ministerstvo vnitra de facto vydalo (shodně jako následně Magistrát hlavního města Prahy dne 22. 12. 1947) průkaz o státním občanství, k čemuž nebylo podle dekretu č. 33/1945 Sb. věcně příslušné.

Dovolací soud vyšel z ustanovení vládního nařízení č. 8/1928 Sb., o řízení ve věcech náležitých do působnosti politických úřadů (správní řízení) a promítl je do poměrů rozhodování o zachování československého státního občanství právního předchůdce žalobkyně ve smyslu ustanovení § 2 odst. 2 dekretu č. 33/1945 Sb. Poté dospěl k závěru, že o zachování československého občanství JUDr. Karla Des Fours Walderode nebylo řádným (právním předpisem stanoveným) způsobem rozhodnuto, neboť osvědčení Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947, č. j. A-4605-16/12-47-VI/2, z hlediska formálních

i obsahových náležitostí atributům rozhodnutí podle ustanovení § 2 odst. 2 dekretu č. 33/1945 Sb. nevyhovuje; absence náležitostí správního rozhodnutí naříkané osvědčení (dis)kvalifikuje jako paakt, jenž nemohl vyvolat zákonem předvídaný právní účinek, tj. že věcně příslušný správní orgán (Ministerstvo vnitra) rozhodlo o zachování československého občanství právního předchůdce žalobkyně. Tím nedošlo k naplnění zákonné podmínky upravené v ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb., tj. že slovy zákona „nabyl zpět občanství“ podle některého z předpisů v tomto ustanovení citovaných.

Nejvyšší soud zkoumal, zda byly splněny podmínky k vydání mezitímního rozsudku. Podle ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu mezitímním rozsudkem soud rozhoduje o právním základu věci, jímž se vyjadřuje k tomu, zda žalobce má vůbec na požadované plnění právo. Základem věci se rozumí posouzení všech otázek, které vyplývají z uplatněného nároku, s výjimkou okolností, které se týkají jen výše nároku (plnění).

Při posuzování podmínek pro vydání mezitímního rozsudku ve smyslu ustanovení § 152 odst. 2 věty druhé o. s. ř. dovolací soud uzavřel, že podmínky k vydání mezitímního rozsudku v nyní posuzované věci splněny nebyly.

U určovací žaloby jako procesního prostředku pro uspokojení restitučního nároku podle zákona č. 229/1991 Sb. nelze rozlišit, co je základem nároku a co jeho výši, neboť povaha předmětu řízení to – na rozdíl např. od žalob na náhradu škody, na vydání bezdůvodného obohacení, popř. na splnění peněžité povinnosti ze smluv závazkového charakteru – vylučuje.

V poměrech projednávané věci tedy mezitímním rozsudkem nebylo možné rozhodnout, neboť do pomyslného „základu nároku“ by náleželo posouzení veškerých otázek, na jejichž základě by bylo možné rozhodnout přímo konečným rozhodnutím (rozsudkem), tedy nejen o tom, zda původní vlastník byl oprávněnou osobou ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb.

Posouzení některých z těchto otázek sice soudy nižších stupňů promítly do odůvodnění rozhodnutí (restituční nárok byl původním vlastníkem uplatněn řádně a včas, žalobkyně je právní nástupkyní původního vlastníka a řádně a včas podala žalobu podle části páté občanského soudního řádu), nicméně řada dalších otázek, jejichž řešení je nezbytné pro přijetí závěru, že žaloba je po právu, zůstala nezodpovězena (důvodnosti určovací žaloby je podřízeno řešení takových otázek, jakými jsou určení povinné osoby k vydání konkrétního majetku a posouzení existence zákonných překážek restituce in integrum ve smyslu ustanovení § 11 zákona č. 229/1991 Sb.).

Právní posouzení věci odvolacím soudem [jde-li o závěr, že „JUDr. Karel Des Fours Walderode byl oprávněnou osobou podle § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb., kterým se upravují některé otázky související se zákonem č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku] tedy správné není a uplatněný dovolací důvod (§ 241a odst. 1 o. s. ř.) byl naplněn.

Protože rozsudek odvolacího soudu je založen na nesprávném právním posouzení věci, a je tím dán dovolací důvod uvedený v ustanovení § 241a odst. 1 o. s. ř., a protože dovolací soud současně neshledal, že by byly splněny podmínky pro zastavení dovolacího řízení, pro odmítnutí nebo zamítnutí dovolání nebo pro změnu rozsudku odvolacího soudu, rozsudek odvolacího soudu zrušil (§ 243e odst. 1 o. s. ř.). Jelikož důvody, pro které byl zrušen rozsudek odvolacího soudu, platí i pro rozsudek soudu

prvního stupně, Nejvyšší soud zrušil i prvostupňový rozsudek a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243e odst. 2 věta druhá o. s. ř.).

Právní věta:

Nejvyšší soud vyjádřil přesvědčení, že „JUDr. Karel Des Fours Walderode oprávněnou osobou nebyl, protože v roce 1947 nebylo řádně rozhodnuto o zachování jeho československého občanství. Osvědčení ministerstva vnitra z roku 1947 označil Nejvyšší soud za paakt, jenž nemohl vyvolat zákonem předvídaný právní účinek, tj. že věcně příslušný správní orgán (Ministerstvo vnitra) rozhodlo o zachování československého občanství právního předchůdce žalobkyně. Tím nedošlo k naplnění zákonné podmínky upravené v ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb., tj. že slovy zákona „nabyl zpět občanství“ podle některého z předpisů v tomto ustanovení citovaných.

Podle Nejvyššího soudu v nyní posuzované věci nebyly splněny podmínky k vydání mezitímního rozsudku, protože soud rozhoduje tzv. mezitímním rozsudkem (§ 152 odst. 2 věta druhá o. s. ř.) o základu věci, jímž se rozumí posouzení všech otázek, které vyplývají z uplatněného nároku s výjimkou okolností, které se týkají jen výše nároku, nikoli jen o dílčí sporné právní otázce, týkající se uplatněného žalobního návrhu.

U určovací žaloby jako procesního prostředku pro uspokojení restitučního nároku podle zákona č. 229/1991 Sb. nelze rozlišit, co je základem nároku a co jeho výši, neboť povaha předmětu řízení to – na rozdíl např. od žalob na náhradu škody, na vydání bezdůvodného obohacení, popř. na splnění peněžité povinnosti ze smluv závazkového charakteru – vylučuje.